

**Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Centrum školského managementu**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2014

Ing. Bc. Lenka Bombera Piskačová, DiS.

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Centrum školského managementu

Ing. Bc. Lenka Bombera Piskačová, DiS.

Vyšší odborné školy ve vzdělávací soustavě
Higher professional schools in education system

Bakalářská práce

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Školský management

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Romana Lisnerová

2014

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně a citovala všechny použité prameny a literaturu. Dále prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Mostě, 23.11. 2014

.....

podpis

Poděkování

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování PhDr. Romaně Lisnerové za její cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce.

.....

podpis

NÁZEV:

Vyšší odborné školy ve vzdělávací soustavě

AUTOR:

Ing. Bc. Lenka Bombera Piskačová, DiS.

KATEDRA:

Centrum školského managementu

VEDOUCÍ PRÁCE:

PhDr. Romana Lisnerová

ABSTRAKT:

Bakalářská práce se zabývá problematikou postavení odborného školství ve vzdělávací soustavě České republiky.

První část poskytuje historický pohled a charakteristiku vyšších odborných škol. V práci je využito dostupných materiálů a databází na jejichž podkladě je vypracována SWOT analýza se silnými, slabými stránkami, příležitostmi a hrozbami v terciárním sektoru.

V závěrečné části bakalářské práce je stanoveno zhodnocení a nastínění možných příležitostí pro budoucnost vyšších odborných škol.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Vyšší odborná škola, terciární sektor, SWOT analýza, příležitosti, hrozby, transformace.

TITLE:

Higher professional schools in education system

AUTHOR:

Ing. Bc. Lenka Bombera Piskačová, DiS.

DEPARTMENT:

The School Management Center

SUPERVISOR:

PhDr. Romana Lisnerová

ABSTRACT

This Baccalaureate Thesis deals with issues concerning situation of higher vocational schools within the framework of educational system of the Czech Republic. Its first part presents a historical outline and characteratizion of the higher vocational schools, schools network , number of students etc. To make this Thesis, I have used available materials and databases which became also base for carryng out a SWOTanalysys with strong and weak points, as well as opportunities and threats in tertiary sphere.

In the final part of the Thesis there has been set an evaluation and outline of existing potential for future of the higher vocational schools.

KEY WORDS

higher vocational school, tertiary sphere, swot analysys, opportunities, threats, transformation

Obsah

1. ÚVOD	8
2. CHARAKTERISTIKA A HISTORIE VYŠŠÍHO ODBORNÉHO ŠKOLSTVÍ	11
2.1 Vymezení vyššího odborného školství	11
2.2 Historie sektoru vyššího odborného školství	14
3. AKREDITACE	17
4. OBSAH, PODMÍNKY, ORGANIZACE STUDIA A HODNOCENÍ KVALITY	23
5. CHARAKTERISTIKA SÍŤE VYŠŠÍCH ODBORNÝCH ŠKOL	27
5.1 Vývoj počtu vyšších odborných škol a oborové složení	27
5.2 Stav a trendy v sektoru vyššího odborného školství	28
5.3 Odpadovost studentů vyšších odborných škol	31
6. SWOT ANALÝZA - VÝZKUMNÁ ČÁST	34
6.1 Shrnutí SWOT analýzy	34
6.2 Silné stránky	36
6.3 Slabé stránky	38
6.4 Příležitosti	41
6.5 Rizika a hrozby	43
7. ZÁVĚR	45

1. ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá problematikou vyššího odborného školství.

Vzdělávací soustava České republiky v posledních dvaceti letech prošla řadou změn. Tyto změny sebou nesly nejen změny metod pedagogické práce, v již existujících částech vzdělávací soustavy, ale přinesly také vznik nových vzdělávacích prvků.

Má bakalářská práce se zabývá částí vzdělávací soustavy České republiky, která přímo navazuje na sekundární středoškolské vzdělání, které je zakončováno v současné době státní maturitní zkouškou, tedy vyšším odborným vzděláváním, které je v tomto případě označováno jako terciární.

Do skupiny terciárního vzdělávání v České republice patří rozsáhlý univerzitní sektor tvořený státními vysokými školami, které uskutečňují vzdělávání v programech bakalářských, magisterských, inženýrských a doktorandských. Dále sem také patří neuniverzitní část, obsahující soukromé vysoké školy.

Součástí terciárního vzdělávání v České republice jsou také vyšší odborné školy, které budou v centru zájmu této bakalářské práce.

Sektor vyššího odborného školství v České republice se od svého vzniku dlouhodobě potýká s nevyjasněným postavením v rámci vzdělávací soustavy a s absencí ucelených koncepčních představ o možném dalším rozvoji.

Problematika vyššího odborného vzdělávání je sice řešena v různých koncepčních dokumentech a analýzách, ale většinou jen rámcově. V oblasti problematiky vyšších odborných škol se setkáváme s relativně málo pracemi, které by se touto problematikou zabývaly podrobně a monotematicky, spíše se setkáváme s pracemi, které zmiňují vyšší odborné školy v kontextu terciárního vzdělávání nebo pouze okrajově. Velmi cennou analýzu představuje např. článek s názvem „*Diverzifikace vzdělávání v České republice*“ v časopise *Aula* v č.4 z roku 1997 a v č.1 z roku 1998 jehož autorem je L.Čerych. Podle úvodního slova k článku: “Jde o upravenou verzi případové studie. Jejím cílem bylo analyzovat rozvoj a problémy diverzifikace terciárního vzdělávání v České republice a přispět výměně názorů na toto téma s ohledem na specifickou českého prostředí a široký mezinárodní a komparativní kontext. Článek je tematicky rozdělen do čtyř částí. V první je obecně charakterizován terciární sektor vzdělání v ČR a jeho složky, druhá část na faktech dokumentuje rozvoj po roce 1989, třetí část popisuje dosavadní i možné budoucí cesty od „elitní“ k „masové“ dostupnosti terciárního vzdělávání a konečně čtvrtá část obsahuje

konkrétní údaje i zamyšlení nad vztahem terciárního vzdělávání a trhu pracovních sil.“ L.Čerych tuto studii připravil jako podkladový materiál a diskusní podklady pro seminář OECD o terciárních vzdělávání, který se konal v Praze v listopadu 1997. Jedná se o velmi cenný materiál obsahem i rozsahem, ale problematika vyšších odborných škol je zde silně ovlivněna faktem, že v době konání zmiňovaného semináře uběhlo relativně málo času od masového rozšíření vyšších odborných škol po novelizaci školského zákona v roce 1995.

V roce 1998 se problematice vyšších odborných škol věnovali Milada Rabušicová a Milan Pol ve svém příspěvku „*Vyšší odborné školy v České republice – vize a realita*“ a v příspěvku „*Diverzifikace terciárního sektoru v české školství: Ke vzniku, současnému stavu a perspektivám rozvoje vyšších odborných škol*“ pro Evropskou konferenci pedagogického výzkumu ECER98 v Lublani.

V roce 2000 zpracoval Michal Karpíšek studii „*Problémy a budoucnost vyšších odborných škol v kontextu terciárního vzdělávání*“, která byla zároveň zpracována jako podklad pro Bílou knihu- Národní program rozvoje vzdělávací soustavy.

Statistická data zpracovává Ústav pro informace ve vzdělání. Nashromážděná data a jejich časové řady jsou k dispozici na internetových stránkách ústavu.

Na svých webových stránkách průběžně zveřejňuje významné dokumenty také Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

V této bakalářské práci se zaměřím na historický vývoj a charakteristiku vyšších odborných škol. Na základě veřejně dostupných materiálů, zejména databází Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ústavu pro informace ve vzdělání, České školní inspekce a Asociace vyšších odborných škol provedu analýzu současného stavu sektoru vyššího odborného vzdělávání ve vzdělávací soustavě České republiky.

Cílem mé bakalářské práce bude na základě těchto dostupných materiálů komparativní metodou zhodnotit současný stav sektoru vyšších odborných škol a na základě SWOT analýzy provést nastínění možných příležitostí tohoto sektoru. Na základě získaných informací zodpovím otázku, zda je vhodné zachovat současnou podobu vyšších odborných škol či je transformovat na profesně orientované bakalářské studium.

Z pohledu školského managementu bude má bakalářská práce přínosná právě z hlediska, zda mají vyšší odborné školy opodstatněné místo ve vzdělávací soustavě a je vhodné je zachovat či je výhodnější je transformovat na profesně zaměřené bakalářské studium s podrobným užším vzděláváním, ale zároveň s atributy vysokoškolského vzdělávání, jako je samostatnost, širší teoretický

základ, kreativita, základy metod výzkumu, které bude mít výhody vysokoškolského statutu, a tudíž větší atraktivitu pro uchazeče. Z hlediska školského managementu se tedy jedná zejména o oblasti hodnocení kvality, řízení změny a strategického plánování.

2. CHARAKTERISTIKA A HISTORIE VYŠŠÍHO ODBORNÉHO ŠKOLSTVÍ

2.1 VYMEZENÍ VYŠŠÍHO ODBORNÉHO ŠKOLSTVÍ

Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání – International Standard Classification of Education (ISCED), která strukturuje vzdělávací soustavy podle úrovně vzdělávacích programů na stupeň neprimární (ISCED 0), primární (ISCED 1), nižší a vyšší sekundární (ISCED 2 a 3), postsekundární, avšak neterciární (ISCED 4) a terciární (ISCED 5 a 6) a podrobně vymezuje, co do kterého patří.

Terciární stupeň vzdělávání zahrnuje veškerá standardní vzdělávání navazující na dosažené střední vzdělání, které vede k získání vyššího stupně vzdělání. Sektor vyššího odborného vzdělávání je deklaratorně počítán do terciárního, nevysokoškolského sektoru vzdělávání.

V souladu s klasifikací ISCED a mezinárodní definicí je do terciárního vzdělávání v České republice zařazeno vzdělávání na všech vysokých školách (veřejných, soukromých i státních), na vyšších odborných školách a částečně studium na konzervatořích.

Terciární vzdělávání je dále členěno na tři základní druhy programů. *Popisy vycházejí z metodického dokumentu Českého statistického úřadu (ČSÚ, 2008).*

- Vzdělávací programy ISCED 5A, které jsou založeny převážně teoreticky a jsou koncipovány tak, aby poskytovaly dostatečnou kvalifikaci pro získání přístupu k vyšším vědecko-výzkumným studijním programům a k profesím s vysokými kvalifikačními požadavky. V České republice se mezi programy ISCED 5A, podobně jako v jiných zemích, řadí bakalářské a magisterské studium na vysokých školách.

- Vzdělávací programy ISCED 5B, které jsou zaměřeny spíše prakticky (odborně, na konkrétní povolání) na rozdíl od programů ISCED 5A, programy poskytují specifickou kvalifikaci pro určitou profesi, obsah programů je orientován prakticky a má studujícím zprostředkovat praktické dovednosti a znalosti nutné pro výkon příslušného povolání, řemesla nebo jejich skupiny. Předpokládají spíše přímé uplatnění na trhu práce, úspěšné zakončení těchto programů poskytne absolventovi kvalifikaci uznanou trhem práce. Další pokračování ve studiu na úrovni ISCED 5A je možné, absolvování však neumožňuje přímý přístup k programům vědecky zaměřeným. V České republice se mezi programy ISCED 5B řadí vzdělávání na vyšších odborných školách a ve dvou nejvyšších ročnících konzervatoří.

- Vzdělávací programy ISCED 6, které vedou přímo k udělení vědecko – výzkumné kvalifikace. V České republice se mezi programy ISCED 6, podobně jako v jiných zemích, řadí doktorské studium na vysokých školách.

Z výše uvedeného vyplývá, že vyšší odborné školy v České republice jsou v současné době zařazeny podle Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání ISCED jako ISCED 5B, tedy vzdělávací programy, které jsou zaměřeny spíše prakticky – odborně s ohledem na konkrétní profesi.

Postavení na pomezí s terciárním vzděláváním mají vyšší odborné školy v rámci regionálního školství svá specifika. Nespadají pod systém rámcových vzdělávacích programů, ale uplatňuje se zde systém akreditace, podobně jako na školách vysokých.

Také organizace studia, která je upravena Školským zákonem, a bude zde podrobněji popsána se částečně blíží přístupu na vysokých školách.

Významnou součástí studia vyšších odborných škol je souvislá dlouhodobá praxe studentů tohoto stupně studia. Studium tak zprostředkovává praktické dovednosti a znalosti předpokládající přímé uplatnění na trhu práce.

Školský zákon §92 odstavec 1: „*Vyšší odborné vzdělávání rozvíjí a prohlubuje znalosti a dovednosti studenta získané ve středním vzdělávání a poskytuje všeobecné a odborné vzdělávání a praktickou přípravu pro výkon náročných povolání.*

V této formulaci můžeme vyčíst, že se jedná o profesní zaměření vzdělávání pro absolventy středních škol zakončených maturitní zkouškou s důrazem kladeným na vysoce odborné dovednosti a kompetence, podložené teoretickým základem.

Důraz je také kladen zejména na aplikační stránku studia. V oblasti terciárního vzdělávání rozšiřují obory vyššího odborného vzdělávání nabídku bakalářských studijních oborů vysokých škol.

Vzdělávání na vyšších odborných školách je určeno především zájemcům, kteří si chtějí zvýšit svoji dosavadní kvalifikaci a jimž zároveň nevyhovuje příliš teoreticky zaměřené studium na vysokých školách. Případně je určeno uchazečům, kteří mají zájem o obor vzdělání, jenž vysoké školy nenabízejí.

Tabulka 1 Oborové rozložení kapacit terciárního vzdělávání v České republice

	Vysoké školy podíl přijatých v %	Vyšší odborné školy Podíl přijatých v %
Přírodní vědy	10%	1%
Technické vědy	23%	12%
Zemědělsko – lesnické a veterinární obory	4%	3%
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy	4%	23%
Humanitní a společenskovední obory	18%	3%
Ekonomické obory	23%	26%
Právní obory	4%	12%
Pedagogika, učitelství a soc. práce	12%	17%
Umělecké obory	2%	4%
Celkem	100%	100%

Zdroj: Ústav pro informace ve vzdělání, 2013

Tabulka 1 ukazuje podíl přijatých podle různých oborových skupin ve vysokoškolském a vyšším odborném studiu. U vyššího odborného vzdělávání se projevuje menší atraktivita technických a přírodovědných oborů, naopak vidíme velmi silné zastoupení zdravotnických oborů a oborů z oblasti sociální práce.

Porovnáním zahraničních vzdělávacích soustav zjistíme, že v některých zemích buď stupeň vyšších odborných škol na úrovni terciárního sektoru neexistuje nebo naopak ano, ale je zařazen jako první stupeň vysoké školy, tedy na úrovni bakalářského studia.

Například ve Spojených státech amerických se jedná o pregraduální nižší či komunální koleje – junior/ community college. Dvouleté studium je určeno pro studenty, kteří ukončili dvanáct ročníků primárního a sekundárního vzdělávání, jedná se o předstupeň pro graduální vysokoškolské studium. Absolvent úspěšným zakončením tohoto studia získává titul asistent.

V Evropě se rozšířily v posledních letech školy zajišťující vyšší odborné vzdělávání zejména ve Finsku – AMK instituty. Zde je studium tříleté a nabízí programy pro specializační odborné vzdělávání. Velká část studentů na tyto školy přichází ze vzdělávacích zařízení, která bychom v naší soustavě vzdělávání mohli přirovnat k vzdělávacím zařízením typu dřívějších odborných učilišť, v současné době k středoškolskému vzdělání zakončenému výučním listem, a získává tak tedy odbornou kvalifikaci pro profese, které nepožadují vysokoškolský diplom. Absolventi těch finských institutů mají, ale zároveň možnost po ukončení tohoto studia pokračovat na vysoké škole.

2.2 HISTORIE SEKTORU VYŠŠÍHO ODBORNÉHO ŠKOLSTVÍ

„ Ukazuje se, že chybí takový stupeň vzdělání, který by byl jakýmsi přechodným článkem mezi oběma existujícími stupni – tj. který by byl něčím navíc oproti středoškolskému vzdělání, ale zároveň časově kratší a méně náročnější než obvyklé vysokoškolské vzdělání. Vznikla společenská potřeba odborníků s „nižší vysokoškolskou kvalifikací“. (Jan Průcha, Perspektivy vzdělání, 1983, s.58)

Po roce 1989 se na středních školách začalo prudce rozvíjet pomaturitní studium. Vzhledem k nedostatečné kapacitě míst na tehdejších vysokých školách to byla cesta vedoucí ke hledání nových možností pro zpřístupnění terciárního vzdělávání pro větší část populace.

Vyšší odborné vzdělávání se ve vzdělávací soustavě České republiky začalo vytvářet již na počátku devadesátých let. Jednalo se o ověřování pomocí experimentu na dvanácti školách ve spolupráci s Nizozemskem v rámci projektu zaměřeném na rozvoj profesního terciárního vzdělávání. V rámci tohoto projektu bylo založeno Sdružení škol vyššího studia, které bylo zároveň v roce 1993 první organizací z nečlenských zemí Evropské unie, která byla přijata do Evropské asociace národních asociací neuniverzitního sektoru a jednotlivých vysokých škol.

Tento projekt byl ukončen a problematika vyššího odborného vzdělávání byla v červnu 1995 začleněna do novely školského zákona. Vyšší odborné školy tak navázaly na tradici pomaturitního studia, které bylo novelou školského zákona – šk. zákon č.29/ 1984 Sb. - v roce 1995 zrušeno.

Vyšší odborné školy však měly v rámci vzdělávací soustavy ČR tvořit samostatný stupeň vzdělávání. Do vzdělávací soustavy ČR byly zavedeny ve školním roce 1996/ 1997 novelou školského zákona č. 29 /1984 Sb.

Cílem vyšších odborných škol nebyla náhrada pomaturitního studia, ale vyšší odborné školy měly postupně vytvořit základnu pro vznik úzce odborně zaměřeného neuniverzitního vysokoškolského studia.

Pomaturitní studium bylo často organizováno na středních odborných školách a středních odborných učilištích. Jeho cílem na rozdíl od vyššího studia bylo získání vzdělání v jiném oboru, než ve kterém měl student nástavbového pomaturitního studia již maturitní zkoušku úspěšně složenou. Po absolvování měl tak absolvent dvě maturitní zkoušky ze dvou studijních oborů. Často bylo toto studium využíváno absolventy gymnázií, kteří tímto studiem dosáhli kvalifikace odborné.

V roce 1992/1993 se začalo vyšší odborné studium experimentálně ověřovat na 21 školách, ve školním roce 1995/ 1996 bylo již ve výzkumu zapojeno 50 škol.

Řada středních odborných škol se do experimentálního ověřování zapojila v důsledku novely tehdejšího školského zákona, která zrušila do té doby právě velmi rozšířené pomaturitní studium na středních odborných školách.

Po ukončení experimentálního ověřování došlo k obrovskému vzestupu vzniku nových vyšších odborných škol. Ve školním roce 1996/1997 jich bylo v České republice 158. Od této doby se, ale sektor vyššího odborného vzdělávání začal potýkat s nejasnostmi na postavení vyšších odborných škol a různým pohledem na jejich existenci.

V roce 1996/1997 dochází sice k velkému nárůstu počtu vyšších odborných škol, ale teprve Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – tzv. "Bílá kniha" v roce 2001 přesněji a podrobněji vymezuje význam a úlohu vyšších odborných škol ve vzdělávací soustavě České republiky.

Ve vydání ALMA MATER (1996) nalezneme úvahu L.Čerycha *Vyšší odborné školy v mezinárodní perspektivě*, autor zde uvádí paralely se zkušenostmi v zahraničí a pokládá si otázky o místě vyšších odborných škol v české vzdělávací soustavě v rámci terciárního vzdělávání. Dochází k závěru, že v roce 1996 schází české vzdělávací soustavě koncept, který by měl za hlavní cíl rozvoj terciárního vzdělávání a zejména vyšších odborných škol.

Významným bodem pro sektor vyšších odborných škol byl rok 1998, kdy bylo podle zákona o vysokých školách umožněno zřízení nového typu vysoké školy neuniverzitního typu. Vznikl tak prostor pro naplnění ambicí některých škol, které se zúčastnily experimentu.

Ve skutečnosti, ale situace byla ztížena poměrně náročným procesem přeměny a vyhovění akreditačním podmínkám, které byly nastaveny spíše z hlediska klasických vysokých škol.

Zřízení nové vysoké školy neuniverzitního typu se tak dařilo častěji soukromým školám- 16 jich bylo zřízeno právě na základě zkušeností vyšší odborné školy. V případě škol veřejných vznikaly komplikace s přípravou a řešením majetkových a zřizovatelských kompetencí.

Mnohé vyšší odborné školy proto zvolily ve snaze o posílení své pozice snazší cestu spolupráce s vysokou školou v rámci spolupráce na bakalářských programech.

3. AKREDITACE VYŠŠÍHO ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

Obory, které vyšší odborná škola poskytuje musí být od roku 2005 podle ustanovení Školského zákona akreditované. Akreditace má být součástí systému, který ve školství zabezpečuje kvalitu. Znamená oprávnění k určité činnosti nebo ověření a uznání tohoto oprávnění. Často to může být synonymum pro získání licence. Oprávněný externí orgán musí posoudit předpoklady dané školy a navrhovaného oboru nebo programu z hlediska naplnění příslušných požadavků a potřebných standardů. Akreditaci uděluje akreditační autorita, kterou je v oblasti vyššího odborného vzdělávání Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy, které v souladu s ustanovením Školského zákona přeneslo část kompetencí při akreditaci vzdělávacích programů na Akreditační komisi pro vyšší odborné vzdělávání.

Podle Školského zákona je nutné pro udělení akreditace vzdělávacího programu vyššího odborného vzdělávání zdravotnického směru předchozí souhlas Ministerstva zdravotnictví a u programů z oblasti bezpečnostních služeb předchozí souhlas Ministerstva vnitra.

Průběh akreditačního řízení vyššího odborného vzdělávání byl na samotném začátku svého zavádění do praxe poměrně jednoduchý. Sekretariát Akreditační komise vyššího odborného vzdělávání - úsek vyššího odborného vzdělávání na odboru Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy zkontroloval formální náležitosti doručené žádosti. Předsedkyně Akreditační komise vyššího odborného vzdělávání určila spolu s tajemníkem příslušného gestora z členů Akreditační komise vyššího odborného vzdělávání. Ten si zvolil dva externí hodnotitele – v ideálním případě jednoho ze školství a druhého z praxe, kteří k předloženému materiálu vypracovali svá stanoviska.

Gestor pak připravil na základě těchto stanovisek návrh souhrnného hodnocení pro jednání Akreditační komise vyššího odborného vzdělávání. Po projednání a hlasování Akreditační komise vyššího odborného vzdělávání, pak byla žádost doporučena či nedoporučena k akreditaci.

Žadatel o akreditaci byl seznámen se stanoviskem komise prostřednictvím písemného sdělení od sekretariátu Akreditační komise vyššího odborného vzdělávání.

V případě, že neúspěšný žadatel nabyt podezření na porušení procedur vyplývajících ze zákona, mohl podat rozklad u Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy, kterým se zabývala tzv. rozkladová komise MŠMT. Přestože tento průběh akreditačního řízení vypadá jednoduše a srozumitelně, byl celý průběh hodnocení velmi nahodilý. U jednotlivých kroků se stále hledaly optimální cesty, vhodné formy a způsoby.

Se získanými zkušenostmi se snaha o objektivnější a efektivnější hodnocení odráží v ustanovení pracovních skupin podle oborů vzdělání. Projevuje se snaha o systematizaci přístupu k posuzování žádostí o udělení akreditace. Byly zpracovány různé metodické podklady, ale změny se prosazují pozvolna.

Akreditační komise vyššího odborného vzdělávání v souladu se svým Statusem Akreditační komise vyššího odborného vzdělávání ze 14. května 2007:

- posuzuje v rámci řízení o akreditaci vzdělávací programy vyššího odborného vzdělávání z obsahového a odborného hlediska a předává věcně příslušnému odboru Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy svá stanoviska,
- posuzuje i jiné záležitosti týkající se vyššího odborného vzdělávání, které jí předloží ministerstvo,
- může pro plnění svých úkolů vyžadovat od ředitele věcně příslušného odboru ministerstva potřebné informace, podklady a součinnost při plnění svých povinností,
- předkládá ministerstvu návrhy řešení a podněty k problematice vyššího odborného vzdělávání.

Ve své činnosti komise postupuje v souladu s formálním rámcem pro posuzování vzdělávacích programů vyššího odborného vzdělávání, který pro tento účel na návrh komise vytváří a schvaluje věcně příslušný odbor ministerstva. Činnost AK VOV se řídí příslušnými ustanoveními vyhlášky č. 10/2005 Sb., o vyšším odborném vzdělávání, v platném znění, která jsou dále rozpracována ve Statutu AK VOV. AK VOV pracuje dle schváleného „*Formálního rámce pro posuzování vzdělávacích programů vyššího odborného vzdělávání*“, čj. 19 291/2007-23.

Požadavek na zavedení akreditace jako prvku, který respektuje autonomii vyšších odborných škol při vytváření nabídky studijních programů a zároveň přibližuje sektor principům vysokého školství, se objevoval již při kodifikaci vyššího odborného vzdělávání v polovině 90.let. Soulad panoval také v zapojení zástupců podnikové sféry a zaměstnavatelů. Tento požadavek byl splněn, ale až přijetím Školského zákona v roce 2004 - ustanovení § 107 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. Zákon upravil základy akreditačního mechanismu a vytvořil tím prostor pro další možné úpravy pomocí vyhlášek.

Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání byla ustanovena jako příslušný orgán, který posuzuje žádosti o akreditaci vzdělávacích programů z hlediska odborného a obsahového.

Komise byla jmenována poprvé v květnu 2005 tehdejší ministryní školství JUDr. Petrou Buzkovou. Měla 21 členů rekrutujících se z řad zástupců vyšších odborných škol, vysokých škola a odborníků z praxe.

Současná komise byla jmenovaná v červnu 2011 mezi 21 členy komise je 7 členů z podnikové sféry, 6 členů z vysokých škol a 8 zástupců vyšších odborných škol nebo jejich organizací:

doc. Mgr. Ing. Chadt Karel, CSc., předseda AK

Ing. Milena Kolářová – místopředsedkyně
Ing. Markéta Pražmová – místopředsedkyně

Ing. Pavel Benda
PhDr. Dana Čapková
RNDr. Jiří Homolka
Ing. Marta Chvojková
Prof. JUDr. Ing. Igor Kotlán, Ph.D. et Ph.D
Doc. Mgr. Vladimír Kozlík
Prof. Ing. Iva Langrová, CSc.
Ing. Iva Merhautová, MBA
Doc. Ing. Karel Papež, CSc.
PhDr. Hana Pazlarová, Ph.D.
Vadim Petrov
PhDr. Karel Štix
Ing. Jaromír Tulis
Mgr. Petr Uherka, Dipl. Mgmt.
Ing. Petr Vepřek
PaedDr. Vladimír Zelinka
Doc. Ing. Miroslav Žížka, Ph.D.

Zdroj seznamu členů: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013

Tabulka 2 Statistika žádostí o akreditaci vzdělávacích programů VOŠ

Rok	Počet žádostí předložených školami AK VOV	Doporučeno	Nedoporučeno
2005	54	7	10
2006	74	34	40
2007	184	126	58
2008	156	89	44
2009	133	85	48
2010	133	96	37
2011	95	75	20
2012	118	107	11
2013	129	109	20

Zdroj: Výroční zprávy AK VOV 2005-2013

Tabulka 2 uvádí souhrnný pohled na výsledky činnosti Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání od počátku její činnosti. Celkový počet žádostí vykazuje stabilní trend růstu, což je dáno nutností obnovení akreditace vzdělávacích programů, které nabízely školy před přijetím Školského zákona v roce 2004 a byly v rámci automaticky akreditovány do roku 2012 podle jeho přechodných opatření a pozdějších předpisů.

Klesá počet nedoporučených žádostí, nicméně pohled na absolutní počet nedoporučených žádostí vyvolává úvahy, zda by se tento stav nemohl zlepšit lepší informovaností a připraveností škol.

Na podzim 2007 byly uvolněny finanční prostředky pro projekt „*Kritéria a metodika akreditací vyššího odborného vzdělávání*“, který řešilo Sdružení škol vyššího studia se zapojením členů Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání. Výstupem tohoto projektu se staly návrhy cílů a charakteristik vyššího odborného vzdělávání, parametrů, kritérií při posuzování žádostí o udělení akreditace programu vyššího odborného vzdělávání.

Výstupy z tohoto projektu byly opakovaně projednávány Akreditační komisí pro vyšší odborné vzdělávání, a také nakonec schváleny v březnu 2008 jako interní metodický materiál.

Část členů Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání návrhy dopracovala a v roce 2009 Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání schválila:

- formulář Žádosti o akreditaci vzdělávacího programu vyššího odborného vzdělávání, platný i pro žádost o změnu akreditace nebo prodloužení její platnosti,
- manuál pro zpracování žádosti pro školy žádající o akreditaci Doporučená forma podkladů pro posuzování žádostí o akreditaci vzdělávacích programů vyššího odborného vzdělávání, změnu akreditace nebo prodloužení doby akreditace,
- formulář pro hodnocení žádosti jako nástroj objektivního posouzení žádosti o akreditaci pro členy Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání, včetně výsledkové tabulky,
- principy metodiky práce Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání včetně vymezení role jejích členů s přihlédnutím k jejich zázemí, která by měla díky spektru pohledů přispět k lepší objektivitě a srovnatelnosti rozhodnutí Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání. Členové z praxe se podle návrhu metodiky soustředí na hodnocení výstupů vzdělávacího programu, profilu absolventa a předpoklady pro jeho uplatnění, členové ze škol pak na oblast obsahu, organizace a zabezpečení studia.

Problémem procesu akreditace zůstává, ale stále komunikace. Kritéria a parametry pro hodnocení žádostí o udělení akreditace vzdělávacího programu vyššího odborného vzdělávání z obsahového a odborného hlediska byla schválena již v březnu 2008. Přesto však do současnosti, tedy roku 2014 nebyla oficiálně zveřejněna. Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání zůstává poměrně uzavřenou pro žadatele z řad škol či odbornou veřejnost nečitelnou institucí.

Veřejně přístupné webové stránky na serveru Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy obsahují pouze poměrně strohé výroční zprávy Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání, obtížně přehledný a neaktualizovaný výčet akreditovaných vzdělávacích programů, termíny zasedání, složení a Statut Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání.

V rovině metodické je na stránkách Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání veřejně k dispozici „*Formální rámec pro posuzování vzdělávacích programů vyššího odborného vzdělávání*“. Ten vymezuje meze pro činnost Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání. Jedná se o shrnutí příslušných legislativních ustanovení s poměrně obecným výčtem obsahu žádosti o akreditaci vzdělávacího programu vyššího odborného vzdělávání.

Nejasnosti jsou jednou z příčin k opakovaným žádostem bez větších úspěchů na zlepšení jejich kvality.

Pozitiva akreditace v oblasti vyššího odborného vzdělávání:

- samostatná existence akreditace – legislativní ustanovení ve Školském zákoně a vyhláškách o vyšším odborném vzdělávání,
- složení Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání ze zástupců vyšší odborných škol, vysokých škol a především přizvání odborníků z praxe.

Problémy procesu akreditace:

- absence veřejně dostupných kritérií a parametrů pro hodnocení žádostí o udělení akreditace,
- uzavřenost Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání a velmi malý rozsah veřejně dostupných informací o činnosti, záměrech a požadavcích Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání, která se může projevovat v poměrně vysokém podílu nedoporučených žádostí o udělení akreditace a jejich opakovaném předkládání bez viditelného kvalitativního posunu,

- absence metodiky a metodických nástrojů a pomůcek, které by sjednotily, objektivizovaly a zefektivnily akreditační proces jak z hlediska škol, tak samotné Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání,
- nízká míra vazby na akreditační komise udělované Akreditační komisí pro vyšší odborné vzdělávání a hodnotící a kontrolní činnosti prováděné Českou školní inspekcí, která se navíc díky omezenému okruhu závazných podmínek daných akreditovaným vzdělávacím programem nemá metodicky o co opřít a ve své činnosti se nezřídka soustředí na posuzování – pro kvalitu vzdělávání ne zcela podstatných – administrativních aspektů.
- nízká míra inspirace a využití zkušeností z akreditační komise vysokoškolských studijních programů, byť se obě akreditační komise pohybují v jinak vymezeném legislativním prostředí.

Vliv zaměstnavatelů v celém procesu akreditační komise je také významný. Ale ani v legislativě, ani v prováděcích dokumentech není jednoznačně oddělen vliv podnikatelských subjektů a rozpočtové sféry – veřejného sektoru. Legislativa zná pojem praxe bez bližší specifikace

Vliv podnikatelských subjektů je zajištěn především těmito nástroji:

- obsazení 8 z celkem 21 míst v Akreditační komisi pro vyšší odborné vzdělávání jejich zástupci,
- možného zadání odborného posudku odborníkovi z praxe z odpovídajícího oboru,
- posuzování zdůvodnění společenské potřeby vzdělávacího programu včetně případného vyjádření profesních sdružení a právnických osob.

Vzhledem ke způsobu rozhodování Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání většinovým hlasováním a k minoritnímu obsazení zástupců podnikatelského sektoru v Akreditační komisi pro vyšší odborné vzdělávání představuje pohled zaměstnavatelů jeden, rozhodně velmi významný pohled, který je však doplněn názory zástupců vysokých a vyšších odborných škol. Metodika zpracovaná Akreditační komisí pro vyšší odborné vzdělávání vychází z toho, že by zaměstnavatelé hodnotili především oblasti, kde je jejich pohled nezastupitelný – relevanci vzdělávacích programů vzhledem ke kvalifikačním potřebám a potřebám na trhu práce.

4. OBSAH, PODMÍNKY, ORGANIZACE STUDIA A HODNOCENÍ KVALITY

Cíle a stupeň vyššího odborného vzdělávání, jeho organizaci, průběh a ukončování podrobně upravuje *školský zákon č. 561/2004 Sb. § 92 - §103.*

Vyšší odborné školy poskytují vzdělávání v denní formě studia, ale také v ostatních formách – kombinované, distanční..

Denní forma trvá standardně 3 roky, včetně odborné praxe. U zdravotnických oborů až 3, 5 roku. Délka u ostatních forem vzdělávání je o jeden rok delší než u denní formy studia.

Studium se přibližuje studiu na vysoké škole – školní rok je zde podobně jako na vysoké škole rozdělen na období zimní a letní. Každé období přednášek a cvičení je zakončeno obdobím zkouškovým, kdy studenti skládají zápočty, klasifikované zápočty nebo zkoušky. Mnohé vyšší odborné školy v současné době přecházejí na modernější a flexibilnější moduly a na hodnocení studentů pomocí kreditních systémů.

Studijní plány obsahují povinné i volitelné předměty či moduly, které umožňují studentům specializaci a profilaci.

Výraznou charakteristikou a předností vyššího odborného vzdělávání je odborná praxe, která je zařazená jako nedílná součást studia. Jedná se o prvek, který výrazně podporuje aplikační charakter studia. Velkou měrou přispívá k dobré uplatnitelnosti absolventů vyšších odborných škol na trhu práce.

Odborná praxe je souvislá, rozhodně by neměla trvat méně než několik měsíců. V průběhu odborné praxe může student hlouběji nahlédnout do prostředí, dostat se k samostatným úkolům a samostatné práci. Student zde poznává skutečnou situaci v oboru, řeší reálné úkoly a kazuistiky. Zároveň tak získává a čerpá náměty a poznatky, podklady pro svou závěrečnou absolventskou práci, kterou v závěru studia obhájí.

Souvislá odborná praxe také může pomoci při prvních kontaktech s budoucími zaměstnavateli v oboru. Některé školy nabízejí vynikajícím studentům možnosti praxí v zahraničí.

Pedagogové působící na vyšších odborných školách musí používat jiné výukové metody práce než učitelé na školách středních, i s ohledem na větší hloubku specializace, která je zde na zcela jiné úrovni. Odpovídající jsou metody, které podporují samostatnost, schopnost spolupráce, rozhodování, argumentace, aplikace poznatků v praxi apod.. Mezi tyto metody patří např. workshop, projekt, případová studie, týmová prezentace, simulace a hry,

seminář, kolokvium, diskuze, brainstorming, podpora kritického myšlení, paměťové mapy, praktická cvičení, demonstrace, nácviky apod. Proto pokud vyšší odborná škola existuje společně se střední odbornou školou, měli by se přednášející na vyšší stupeň studia specializovat.

U samostatně existujících vyšších odborných škol je v tomto ohledu situace přehlednější. V každém případě by měli se školou spolupracovat - i při výuce - specialisté z praxe. Odpovídá to praktickému zaměření tohoto typu studia. V poslední době stále více vyšších odborných škol nabízí společně s vysokými školami bakalářské programy, v takových případech je profilace pedagogů zcela nezbytná.

Vyšší odborná škola by měla dobře materiálně zabezpečena. Samozřejmostí by měla být knihovna a studovna s odbornou literaturou pro samostudium a samostatnou práci. Dále přístup studentů k výpočetní technice a internetu.

Studium na vyšší odborné škole je zakončeno absolutoriem a obhajobou závěrečné práce. Absolutorium probíhá dle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění současných předpisů, a v souladu s vyhláškou MŠMT č. 10/2005 Sb., o vyšším odborném vzdělávání.

Podmínkou pro absolutorium je úspěšné zakončení posledního ročníku vzdělávání. Absolutorium se skládá ze zkoušky z odborných předmětů, zkoušky z cizího jazyka a obhajoby absolventské práce. Absolventská práce může být zpracována a obhajována společně několika studenty, i v tomto případě jsou studenti hodnoceni jednotlivě. Absolventská práce a její obhajoba může obsahovat též část ověřující praktické dovednosti.

Absolutorium se skládá před zkušební komisí a je veřejné s výjimkou jednání zkušební komise o hodnocení studenta. Zkušební komise má stálé a další členy, předsedou je pedagogický pracovník z jiné vyšší odborné školy nebo vysoké školy. Stálými členy jsou předseda, místopředseda a vedoucí učitel studijní skupiny. Dalšími členy jsou učitel příslušného předmětu, přisedící, který vyučuje daný předmět, vedoucí absolventské práce a oponent. Členem zkušební komise může být jmenován také odborník z praxe. Předsedu komise jmenuje krajský úřad, ostatní členy komise ředitel školy.

Dokladem o dosažení vyššího odborného vzdělání je vysvědčení o absolutoriu a diplom absolventa vyšší odborné školy. Označení absolventa vyšší odborné školy, které se uvádí za jménem, je „diplomovaný specialista“ (zkráceně „DiS.“) vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů.

Za studium na vyšší odborné škole student platí. Školné se vyžaduje na všech typech vyšších odborných škol. U veřejných škol jde o částky nepřevyšující

5 000Kč za školní rok – poplatky jsou stanoveny vyhláškou ministerstva školství. Ředitel vyšší odborné školy může studentovi na základě této vyhlášky ve výjimečných případech snížit školné až o 50% finanční částky uvedené ve vyhlášce (vyhláška č.2/2006 Sb. v § 35 odst. 1 stanoví v současné době nejvyšší možnou úplatu za vyšší odborné vzdělávání ve výši 5000Kč za školní rok). Student hradí školné ve dvou splátkách, a to nejpozději do 15. října za zimní období a nejpozději do 15. února za letní období příslušného školního roku. Soukromé vyšší odborné školy stanovují školné vyšší, částky se pohybují v průměru okolo 20 tisíc korun za školní rok.

Tabulka 3 Nejvyšší možná úplata za vyšší odborné vzdělávání v jednotlivých oborech vzdělávání vyšších odborných škol zřizovaných státem, krajem, svazkem obcí nebo obcí za školní rok.

Vzdělávací programy ve skupinách oborů vzdělávání	Výše úplaty
82 – Umění a užité umění	5 000Kč
42 – Zemědělství a lesnictví	4 000Kč
43 – Veterinářství a veterinární prevence	4 000Kč
65 – Gastronomie, hotelnictví, turismus	4 000Kč
72 – Publistická, knihovnictví a informatika	2 500Kč
68 – Právo, právní a veřejnoprávní činnost	2 500Kč
Ostatní	3 000Kč

Zdroj: MŠMT, vyhláška č.2/2006

Hodnocením kvality – evaluací vyššího odborného studia se zabývá mimo jiných organizací (např. ČŠI) i program EVOS (Evaluace vyššího odborného studia). Jedná se o nestátní aktivitu jejímž iniciátorem bylo v roce 1995 již výše zmiňované Sdružení škol vyššího odborného studia, v současné době Sdružení profesního terciárního vzdělávání, za přispění grantu Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy.

Program *Evaluace vyššího odborného studia* má za hlavní cíl podat zájemcům z řad laické veřejnosti i odborníkům informace o kvalitě jednotlivých vyšších odborných škol a jejich studijních oborů. Upozornit na vyšší odborné školy, které splňují nároky na kvalitní vyšší odborné studium a u nichž čeká uchazeče o studium minimální riziko, že zvolí špatně. Zároveň tím napomáhá školám při jejich rozvoji.

Objektivita dosažených výsledků je garantována Řídící radou programu, v níž zasedají čelní představitelé některých profesních svazů, např. Svazu průmyslu a dopravy, a uznávaní odborníci z oblasti vzdělávání.

Program Evaulace vyššího odborného studia používá při hodnocení kvality vzdělávání metodiku srovnatelnou s obdobnými mechanismy v jiných evropských zemích. Hodnocení je založeno na vzájemné diskusi školy a členů hodnotících komisí nad výsledky práce školy, jejími silnými a slabými stránkami. Členy komisí jsou představitelé z praxe, vysokých a vyšších odborných škol a jiní odborníci, tím je zabezpečeno spektrum pohledů, které vede k maximální možné objektivitě hodnocení. Výsledkem návštěvy komise na škole je celkové hodnocení práce školy a příslušná doporučení. Závěry jsou vždy shrnuty v závěrečné hodnotící zprávě komise, která je veřejně přístupná. Zájemci se mohou se závěrečnou zprávou rovněž seznámit na příslušné škole.

Pokud je hodnocená vyšší odborná škola a její studijní obor hodnocena úspěšně, získávají právo na udělení certifikátu kvality, který má dvě úrovně:

- Certifikát vysoké kvality,
- Certifikát kvality.

Hodnocení studia je založeno na existujících výsledcích a zkušenostech z dlouhodobější realizace vyššího odborného studia, ale také na dobrovolnosti. Tu považuji za slabou stránku celého programu, protože certifikáty označují kvalitní školy, ale nemůžeme výsledky interpretovat obráceně, tedy že škola, která nemá příslušný certifikát, že není kvalitní.

5. CHARAKTERISTIKA SÍŤE VYŠŠÍCH ODBORNÝCH ŠKOL

5.1 VÝVOJ POČTU VYŠŠÍCH ODBORNÝCH ŠKOL A OBOROVÉ SLOŽENÍ

V rejstříku škol a školských zařízení je v roce 2014 zaregistrováno 179 vyšších odborných škol. Z tohoto počtu je 112 škol zřizovaných krajem - 63%, 50 škol soukromých – 26%, 12 škol církevních – 7% a 7 škol zřizovaných jinými sektory, např. ministerstvem vnitra, ministerstvem obrany – 4%. Většina vyšších odborných škol je zřízena společně se střední odbornou školou.

Tabulka 4 Vývoj počtu vyšších odborných škol

Školní rok	Zřizovatel celkem	veřejný	církevní	soukromý
1995/1996	50	x	x	x
1996/1997	158	107	11	40
1997/1998	156	105	11	40
1998/1999	168	109	12	47
1999/2000	168	111	12	45
2000/2001	166	109	12	45
2001/2002	168	111	12	45
2002/2003	169	112	12	45
2003/2004	169	113	12	44
2004/2005	174	115	12	47
2005/2006	176	114	13	49
2006/2007	174	114	12	48
2007/2008	177	118	12	47
2008/2009	184	123	12	49
2009/2010	184	124	12	48
2010/2011	182	120	12	50
2011/2012	180	119	12	49
2012/2013	178	119	12	47
2013/2014	179	112	12	50

Zdroj: Rejstřík škol a školských zařízení, 2014

Z tabulky 4 Vývoj počtu vyšších odborných škol vyplývá, že vzhledem ke klesajícímu počtu studentů se celkově počet vyšších odborných škol zploštuje od svého vrcholu v letech 2008 – 2010 (184 vyšších odborných škol). Stabilní stav téměř beze změn můžeme pozorovat u škol, kdy je zřizovatelem církev. Od roku 2010 počet vyšších odborných škol klesá, důvodů můžeme nalézt hned několik – nepříznivý demografický vývoj, větší otevřenost vysokých škol a nárůst kapacity vysokých škol, rostoucí nabídka studijních programů na

vysokých školách a také změna v rozdělení charakteru vysokých škol na bakalářské a navazující magisterská studia.

Rozdělení vyšších odborných škol podle oborů

Obory VOŠ
Přírodní vědy a nauky
Technické vědy a nauky
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky
Zdravotnictví, lékařské a farmaceut.vědy a nauky
Humanitní a spol. vědy a nauky
Ekonomické vědy a nauky
Právní vědy a nauky
Pedagogika, učitelství a soc. péče
Vědy a nauky o kultuře a umění

5.2 STAV A TRENDY V SEKTORU VYŠŠÍHO ODBORNÉHO ŠKOLSTVÍ

Většina vyšších odborných škol nabízí denní formu vzdělávání – 93% a současně 52% jich zřizuje vzdělávání i v jiných formách vzdělávání (dálkové, kombinované).Od školního roku 2009/2010 je zaznamenáván nárůst jiné formy vzdělávání než denní – převážně kombinované formy.

Tabulka 5 Počty zapsaných studentů podle formy vzdělávání (1.ročník)

Školní rok	Denní forma	Jiná forma
1999/2000	12 148	1 321
2000/2001	6 949	1 856
2001/2002	10 239	1 577
2002/2003	10 736	1 881
2003/2004	11 384	2 060
2004/2005	9 937	1 371
2005/2006	9 499	1 658
2006/2007	9 081	1 786
2007/2008	8 591	2 759
2008/2009	8 212	2 455
2009/2010	8 786	2 792
2010/2011	9 436	3 101
2011/2012	8 712	3 105
2012/2013	8 909	3 147
2013/2014	8 715	3 176

Zdroj: Databáze terciárního vzdělávání MŠMT, 2013

Z tabulky 5 je patrný zvyšující se zájem o jiné formy vzdělávání než denní formu studia. Počet zapsaných uchazečů do celého sektoru se od roku

2004/2005 ustálil v průměru na 11 tisíci osob. Za zmínku však stojí výrazná změna jejich struktury z pohledu, formy vzdělávání. V roce 2004/2005 se do jiné než denní formy vzdělávání zapsalo 12% studentů, v roce 2006/2007 se jedná o 16% nastupivších a v roce 2008/2009 činil podíl studentů zapsaných do jiné než denní formy vzdělávání již téměř čtvrtinu – 23%. V současném školním roce 2013/2014 tvoří studenti zapsaní do jiné než denní formy vzdělávání 27% studentů zapsaných na vyšší odborné školy.

Tento trend je pravděpodobně zapříčiněn změnou kvalifikačních požadavků pro výkon některých profesí a potřebou pracovníků doplnit si požadované vzdělání – např. zdravotnictví.

Z hlediska regionů jsou vyšší odborné školy v České republice rozloženy nerovnoměrně. Nejvíce vyšších odborných škol je zřizováno v Praze, zde je jich 40 škol, ve Středočeském kraji 20 škol, Jihočeském kraji 17 škol. Naopak nejméně vyšších odborných škol je zřizováno v kraji plzeňském 5 škol a Karlovarském kraji 4 školy.

Vyšší odborné školy však neexistují v uzavřeném prostředí. Jsou závislé na chování vysokých škol a celkovém vývoji v terciárním vzdělávání. Jsou ovlivňovány i dalšími obecnými faktory jako je např. demografický vývoj populace, politické a finanční intervence

Tabulka 6 Přehled počtu studentů vyšších odborných škol

Školní rok	Zřizovatel celkem	veřejný	církevní	soukromý
96/97	15 184	9 303	946	4 935
97/98	25 586	16 412	1 387	7 787
98/99	29 566	18 724	1 548	9 294
99/00	31 376	20 519	1 597	9 260
00/01	26 913	17 486	1 585	7 842
01/02	27 072	18 178	1 642	7 252
02/03	27 620	18 505	1 619	7 496
03/04	30 681	20 406	1 733	8 542
04/05	29 759	19 678	1 741	8 340
05/06	28 792	18 698	1 780	8 314
06/07	27 650	17 748	1 715	8 187
07/08	28 774	18 583	1 683	8 508
08/09	28 027	18 267	1 604	8 156
09/10	28 749	19 560	1 553	7 636
10/11	29 800	20 674	1 673	7 453
11/12	29 335	20 660	1 620	7 055
12/13	29 980	20 878	1 611	6 491

Zdroj: Databáze terciárního vzdělávání MŠMT, 2013

V současné době s ohledem na populační vývoj studentů vyšších odborných škol ubývá. Výrazný rozvoj byl jak již bylo zmíněno po roce 1995. V průběhu jsou pak zaznamenána dvě maxima v letech 1998 a 2003. Pokles v roce 2000 byl zapříčiněn nízkým počtem studentů vycházejících v tomto školním roce z maturitních ročníků.

Kraj je zřizovatelem zhruba dvou třetin vyšších odborných škol. Všechny vyšší odborné školy jsou na základě Školského zákona zařazeny do regionálního školství, které je financováno prostřednictvím krajských orgánů.

V tomto bodě jsou pro všech vyšší odborné školy důležité informace o představách a záměrech krajských samospráv a to prostřednictvím dlouhodobých záměrů rozvoje vzdělávání a vzdělávací soustavy krajů a směrů možného vývoje.

Současný propad počtu studentů v posledních letech vede řady krajů k určitému zmrazení vzniku nových vyšších odborných škol a programů nebo ke slučování subjektů realizujících vyšší odborné vzdělávání.

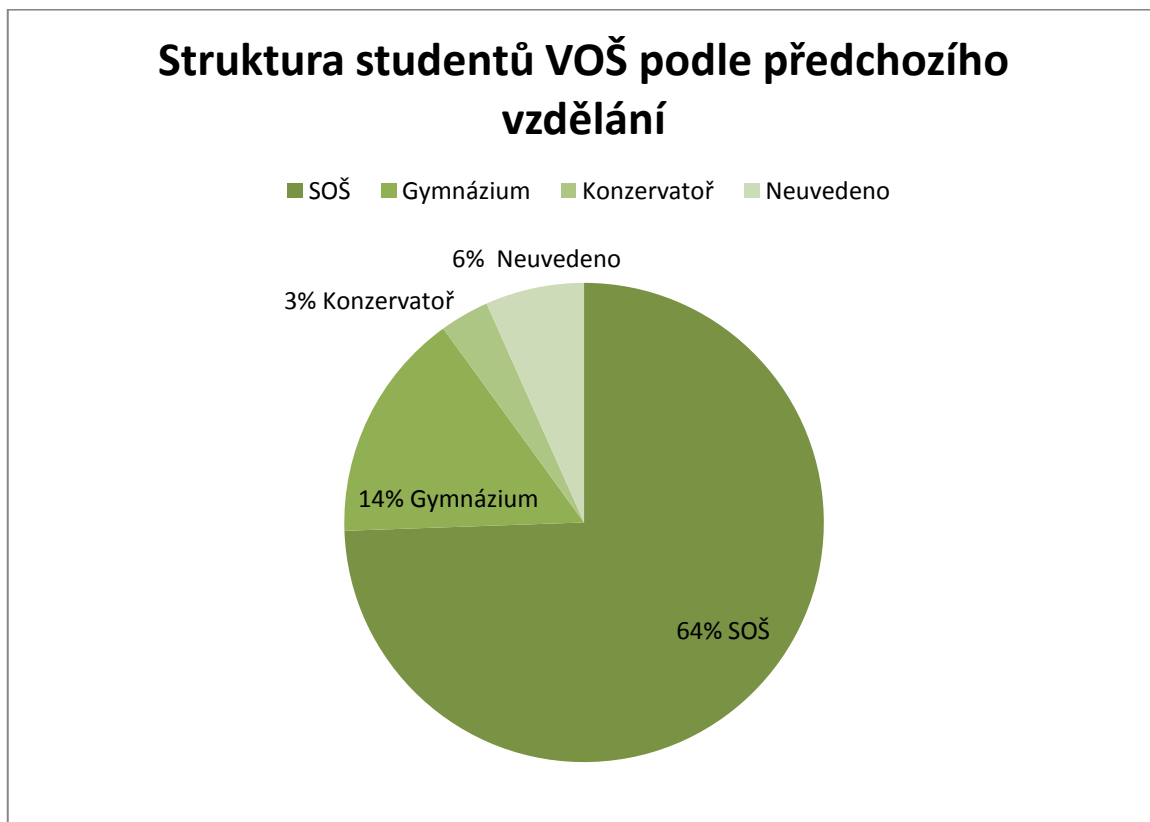
Tabulka 7 Počty studentů podle oborů

Obor	06/07	07/08	08/09	09/10	10/11	11/12	12/13	13/14
Přírodní vědy a nauky	145	89	70	90	74	53	34	58
Technické vědy a nauky	1 395	1 547	1 327	1 516	1 700	1 664	1 689	1 595
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky	374	344	273	259	339	312	352	332
Zdravotnictví, lékařské a farmaceut. vědy a nauky	2 056	2 063	2 355	2 471	2 680	2 555	2 842	2 689
Humanitní a spol. vědy a nauky	1 150	337	262	990	1 113	1 102	1 022	1 137
Pedagogika, učitelství a soc. péče	2 548	3 410	2 803	2 417	2 377	2 277	2 290	2 093
Ekonomické vědy a nauky	1 107	1 386	1 285	1 060	1 398	1 171	1 120	1 065
Právní vědy a nauky	1 680	1 685	1 853	2 347	2 357	2 255	2 332	2 384
Vědy a nauky o kultuře a umění	465	527	482	487	570	453	473	514

Zdroj: Databáze terciárního vzdělávání MŠMT, 2014

Struktura sektoru podle oborového zaměření se příliš nemění. Z pohledu nově přijatých počtů studentů zaznamenávají nejvyšší počty skupiny oborů zdravotnictví a pedagogika. Ve skupině oborů jak již bylo zmíněno výše, se ale mění počty studentů v rámci forem vzdělávání.

Obrázek 1 Struktura přihlášených a přijatých studentů k vyššímu odbornému vzdělávání podle jejich předchozího středoškolského vzdělání.

Zdroj dat: Databáze Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013

Obrázek 1 Struktura studentů VOŠ podle předchozího vzdělání vykazuje, že zájemci o vyšší odborné školy jsou převážně z řad absolventů středních odborných škol (67%). Jejich zastoupení v posledních letech podle údajů z databáze MŠMT sílí. Jedná se zároveň o velmi silnou skupinu studentů, která vstupuje do vyššího odborného vzdělávání již s nějakou odbornou kvalifikací. Podíl gymnazistů naopak nepatrně v posledních letech klesá (o 3%) na současných 14%. Tato změna však není tolik zásadní, protože při vstupu do středního vzdělávání je gymnázium spojováno s předpokládaným studiem na vysoké škole.

5.3 ODPADOVOST STUDENTŮ VYŠŠÍCH ODBORNÝCH ŠKOL

Počty studentů vyšších odborných škol souvisejí nejen s počtem nově přijímaných studentů, ale také s úspěšností studentů v průběhu studia, s tzv. odpadovostí, s tím, jaké procento studentů vzdělávání předčasně ukončí před jeho úspěšným dokončením.

Podle dostupných údajů z databáze MŠMT mezi jednotlivými oborovými skupinami vyšších odborných škol se podíly těch, kteří po prvním ročníku pokračují ve studiu, příliš neliší. V případě vyšších odborných škol se zdravotnickými obory se jedná o 70%, u ostatních vyšších odborných škol o 68% studentů. Po druhém ročníku pokračuje ve vzdělávání na vyšší odborné škole se zdravotnickými obory 91% studentů, v případě vyšších odborných škol jiného zaměření se jedná o 88% studentů.

Obecně se lze domnívat, že studium na vyšší odborné škole úspěšně dokončí zhruba 60% přijatých studentů, kteří na studium nastoupili. Přesnější čísla bohužel nejsou známa.

Všeobecně známou skutečností však je a můžeme ji vysledovat v dotazníkovém šetření Ing. Michala Karpíška, MSc. (Analýza stavu a možného vývoje sektoru vyššího odborného vzdělávání - zasláno 158 dotazníků vedením vyšších odborných škol, návratnost 121), že část studentů, kteří jsou přijati na vyšší odborné školy, studium předčasně ukončí, a to obvykle během prvního nebo po ukončení prvního ročníku. Jde zejména o ty studenty, kteří berou studium na vyšší odborné škole jako „druhou šanci“ v případě nepřijetí na vysokou školu. Z tohoto důvodu zkoušejí uspět u přijímacích zkoušek na vysokou školu opakovaně a v případě přijetí na vysokou školu studium na vyšší odborné škole ukončí.

Další skupinu tvoří část uchazečů, kteří nastoupí ke studiu na vyšší odborné škole, ale zároveň také na škole vysoké a postupem času jedno studium předčasně ukončí.

Třetí skupinu tvoří studenti, kteří zanechávají studia předčasně neboť zjistili, že si zvolili obor, který jim nevyhovuje, někdy také, že je studium náročnější než předpokládali.

Přesná data o tom, jaký počet studentů či absolventů vyšších odborných škol jde studovat na vysoké školy nejsou k dispozici. Označení školy, odkud se uchazeč o vysokoškolské studium přichází není povinnou položkou výkazů. Je tedy proto možno se opřít pouze o rámcová data z Ústavu pro informace ve vzdělání na základě údajů na vysokoškolských přihláškách. Tam se, ale nerozlišuje, zda uchazeč vyšší odborné studium dokončil nebo ještě stále na vyšší odborné škole studuje. Podle těchto dat bylo přijato 65% zájemců z vyšších odborných škol (studentů či absolventů)

To je překvapivě nižší úspěšnost ve srovnání s celkovým počtem přihlášených a přijatých na vysoké školy. Příčina může být např. v nižší připravenosti studentů či absolventů vyšších odborných škol na přijímací zkoušky nebo v náročnosti či pojetí přijímacího řízení na vysoké školy.

Oborová struktura zájmu přihlášených studentů či absolventů vyšších odborných škol koresponduje zhruba s rozložením zájmu všech uchazečů o vysokoškolské studium.

Výrazně převažují zájemci o společenskovědní obory, velkou skupinu dále tvoří přihlášení na technické a ekonomické programy.

Zajímavým poznatkem také je, že ani v případě úspěchu u přijímacího řízení na vysoké školy se zhruba 13% přijatých z řad absolventů či studentů vyšších odborných škol na vysokou školu nezapíše. To je větší podíl než je v celkových datech o přijímacím řízení na vysoké školy. Je třeba však brát v úvahu, jak bylo uvedeno výše, že se nejedná o přesná data, ale v tomto případě pouze o orientační data.

6. SWOT ANALÝZA – VÝZKUMNÁ ČÁST

6.1 SHRNUTÍ SWOT ANALÝZY

Základní pomůckou pro možná řešení dalšího vývoje vyšších odborných škol je SWOT analýza – analýza slabých a silných stránek vyššího odborného vzdělávání, vyhledávání možných hrozeb a příležitostí, které před tento sektor může klást další vývoj.

Tato analýza staví na předchozích dílčích analýzách zadaných MŠMT, závěrech debat Asociace vyšších odborných škol a zástupců různých zainteresovaných skupin. Vychází ze statistických dat Ústavu informací ve vzdělání, dotazníkových šetření provedených Ing. Michalem Karpíškem, MSc. při studii *Analýza stavu a možného vývoje sektoru vyššího odborného vzdělávání* (bylo zasláno 158 dotazníků, návratnost 121 dotazník), a vlastních zkušeností a poznatků autorky bakalářské práce jako absolventky vyšší odborné školy a pedagogického pracovníka.

Pro přehlednost jsou hlavní body SWOT analýzy shrnuty do tabulek a dále jednotlivě položky více rozvedeny.

SILNÉ STRÁNKY VYŠŠÍHO ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ
▪ Dobré uplatnění absolventů v praxi
▪ Vhodný kvalifikační „mezistupeň“
▪ Rozšíření přístupu sociálně či vzdělanostně znevýhodněným uchazečům k terciárnímu vzdělávání
▪ Posunutí věkové hranice pro odbornou profilaci mladých lidí
▪ Akreditace jako nástroj pro zabezpečení kvality vyššího odborného vzdělávání se zastoupením pohledu zaměstnavatelů a vysokých škol
▪ Silné vazby vyšších odborných škol na zaměstnavatele a region
▪ Hustá síť vyšších odborných škol – přiblížení se k zájemcům o vzdělávání
▪ Silná odborná profilace studia
▪ Individuální práce a kontakt se studenty
▪ Odborná praxe – kontakt studentů i školy s reálnou praxí
▪ Možnost sdílení kapacity a materiálního zázemí se středními školami

SLABÉ STRÁNKY VYŠŠÍHO ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

- Nejasné postavení a cíle vyššího odborného vzdělávání ve vzdělávací soustavě – koncepční i legislativní
- Problematické vnímání ze strany veřejnosti, zaměstnavatelů i krajů
- Nízká prostupnost mezi vyšší odbornou školou a vysokou školou
- Nízké financování neprezenčních forem studia z veřejných rozpočtů
- Nejasné postupy, kompetence a kritéria pro akreditace a hodnocení kvality
- Absence rozvojového programu pro vyšší odborné školy
- Velmi rozdrobená síť 178 malých vyšších odborných škol
- Konflikt prostředí středních škol a vyšších odborných škol – potlačení „ducha terciáru“, postupů, organizace a metod práce, mezinárodní spolupráce odpovídajících terciárnímu vzdělávání
- Profilace pedagogů a limitujících podmínky pro jejich růst a rozvoj

PŘÍLEŽITOSTI

- Prostor na trhu práce pro pracovníky s poměrně vysokou kvalifikací získanou absolvováním profesně zaměřeného terciárního vzdělávání
- Vyjasnění celkové koncepce, cílů a charakteristik různých úrovní terciárního vzdělávání
- Vymezení role a kapacit terciárního vzdělávání s ohledem na vývoj pracovního trhu a uplatnění absolventů
- Posílení povědomí veřejnosti o přínosu profesního terciárního vzdělávání, podpora ze strany zaměstnavatelů
- Oslovení nových cílových skupin (věkových, sociálních,)
- Zatraktivnění studijní nabídky z pohledu statusu, výsledné kvalifikace a požadavků pro absolvování (doby, práce, finančních nároků)
- Přesun části kapacit vyšších odborných škol do terciárního sektoru vzdělávání včetně „profesního“ bakalářského studia
- Reforma systému financování terciárního vzdělávání včetně posílení financování neprezenčních forem
- Posílení mezinárodní spolupráce škol a rozšíření zkušeností a inspirace

OHROŽENÍ

- Nepříznivý demografický vývoj
- Vliv vstupu silných ročníků „překvalifikovaných“ absolventů vysokých škol s magisterským vzděláním na trh práce
- Omezený čas pro formulaci koncepčních záměrů a prosazení legislativních změn
- Neřešení koncepce celé vzdělávací soustavy – riziko řešení problémů jednotlivého vytrženého sektoru

• Další posílení kapacit vysokých škol
• Absence či chybné nastavení parametrů kvality včetně nezohlednění diverzity bakalářského vzdělávání při akreditaci
• Absence pobídek a nástrojů pro rozvoj
• Absence „politického“ lídra rozvoje
• Malá motivace velké části škol ke změnám a pocit ohrožení
• Nepřijetí představ o řešení, případně postupu při jeho prosazení mezi různými aktéry (MŠMT, kraje, školy, akademická obec)
• Nepříznivé nastavení finančních podmínek

6.2 SILNÉ STRÁNKY

Silné stránky vyšších odborných škol můžeme podle analýz a průzkumů, které byly provedeny, spatřovat v následujících bodech.

- Absolventi vyšších odborných škol mají v porovnání s absolventy středních škol lepší možnosti uplatnění na trhu práce. Jejich nezaměstnanost je obecně nižší. Absolventi se uplatňují na pozicích, které odpovídají jejich vzdělání a kvalifikaci a v případě práce ve vystudovaném či příbuzném oboru vykazují značně vyšší spokojenost se mzdou i prací samotnou. Podle mnoha indicií jsou absolventi vyšších odborných škol pro mnohé informované zaměstnavatele zajímaví dobrým poměrem mezi nabytou kvalifikací a platovými nároky.

- Zaměstnavatelé deklarují zájem o profesně profilované absolventy terciárního vzdělávání, je vidět prostor pro uplatnění. Kromě údajů vyplývajících z prognóz na trhu práce a srovnání se situací v zahraničí hovoří pro tento závěr i mnohá vyjádření zástupců profesních svazů při diskuzích v rámci různých projektů.

- Vyšší odborné školy přináší zjemnění vyšších úrovní kvalifikací, odpovídající některým specializovaným kvalifikacím a povoláním, nabízí vhodný samostatný stupeň kvalifikace mezi středoškolským (odborným) a vysokoškolským vzděláním. Také v Evropském rámci kvalifikací a klasifikací ISCED je tento stupeň zanesen a plní svojí funkci. Důležité je, že prostor pro tuto odbornou kvalifikaci vidí i samotní zaměstnavatelé a odborníci zabývající se systematizací a klasifikací povolání.

- Nezastupitelnou roli mají vyšší odborné školy také při zmírňování sociálních znevýhodnění a napomáhají k vyrovnání nerovného přístupu ke vzdělávání z nižších zadělávacích úrovní. Pro mnohé uchazeče, kteří by se obávali z různých důvodů studia na vysoké škole, je vyšší odborná škola vhodným

můstkem pro získání kvalifikace a případný přechod ze střední školy na vysokou školu.

- Vyšší odborné školy také posouvají věkovou hranici pro odbornou profilaci mladých lidí a podporují rozhodnutí o vlastní specializaci do pozdějšího – zralejšího věku. Věk a větší osobnostní vyzrálost jistě také hrají významnou roli v lepším uplatnění absolventů vyšších odborných škol ve srovnání se středoškoláky.

- Akreditace je zajišťující potřebný mechanismus kvality, přináší principy odpovídající terciárnímu vzdělávání. Je nástrojem pro zajištění potřebné úrovně vzdělávání. Velkým přínosem je zapojení zástupců zaměstnavatelů a odborníků z vysokých škol do akreditačního řízení.

- Vyšší odborné školy velmi často využívají své regionální vazby, které bývají silné – jedná se o vazby na zaměstnavatele. Zároveň oslovují do velké míry zejména uchazeče z regionu a tím mají vazby na veřejnost ve svém regionu. To přináší pochopitelně pozitivní aspekty neboť krajské orgány hrají při způsobu financování vyšších odborných škol v regionálním školství zásadní roli, určují dlouhodobý záměr rozvoje kraje, přidělují finanční prostředky a kontrolují nakládání s nimi. Kraj se vyjadřuje také k zápisu vyšší odborné školy do školského rejstříku a stanovuje maximální kapacitu studentů. Z těchto důvodů řada vyšších odborných škol své záměry akreditovat vzdělávací programy vyššího odborného vzdělávání s krajem projednávají.

- Vzhledem k relativně husté síti vyšších odborných škol můžeme hovořit o přiblížení vzdělávání a snížení nároků na dopravu, event. ubytování.

- Díky posílenému přístupu ke vzdělání vyšší odborné školy přispívají k prevenci nezaměstnanosti.

- Oceňovanou předností studia a jeho absolventů je silná odborná profilace, velká využitelnost poznatků při studiu v praxi. Odborné profilace studia a pozornosti věnované aplikační stránce si cení také zástupci zaměstnavatelů.

- Organizace studia, kultura i klima vyšších odborných škol podporují individuální kontakt mezi pedagogy a studenty, je možný individuální přístup ke studentům. Tento stav přináší pozitivní sociální klima a má vliv na překonávání případných potíží nebo bariér při studiu.

- Odborná praxe, která je součástí studia na vyšší odborné škole přináší studentům seznámení se s reálnou situací v daném oboru, přispívá k vyššímu uplatnění absolventů. Zároveň odborná praxe vede k výměně informací o

aktuálním stavu oboru v praxi a jejich konfrontaci s pojetím školy. Slouží tedy také jako nástroj zpětné vazby na obsah a pojetí studia.

▪ Na vyšších odborných školách působí podíl učitelů s čerstvými zkušenostmi z oboru v praxi, důležitá je také nezanedbatelná skupina pedagogů se zkušenostmi z akademického prostředí, kteří absolvovali doktorské studium. Pozitivem je rovněž rozsah dalšího vzdělávání pedagogů vyšších odborných škol.

6.3 SLABÉ STRÁNKY

Při vytváření SWOT analýzy sektoru vyšších odborných škol se setkáváme i s mnohými slabými stránkami a nedostatky. Stejně jako silné stránky, se slabé stránky opírají o studie a analýzy MŠMT, Asociace vyšších odborných a další zainteresovaných pracovních odborných skupin.

Řada z problematických oblastí je známa již od vzniku vyšších odborných škol a za celou existenci sektoru vyššího odborného vzdělávání se je nepodařilo vyřešit.

- Velkým handicapem je celkové postavení vyššího odborného vzdělávání, které je stále poměrně nejasné. Problematické je vnímání studia z hlediska dosaženého titulu. Zaměstnavatelé díky zkresleným představám či nízkému podvědomí mívají problém správně zařadit tento typ vzdělání a nabytou kvalifikaci.

- Komplikované situaci v postavení vyšších odborných škol napomáhá také legislativa. Obecně deklarovaná pozice v rámci terciárního vzdělávání soustavy ISCED je v rozporu s úpravou vyššího odborného vzdělávání ve Školském zákoně, z čehož plynou některé prvky chování škol příslušejících spíše střednímu školství a dochází tak k bariérám bránícím lepší provázanosti na vysoké školství. Ostatně samotné začlenění vyššího odborného školství do tohoto zákona přispívá k prohlubování těchto bariér mezi vyšším odborným a vysokým školstvím.

- Krajské orgány a jejich reprezentace jako zřizovatelé veřejných vyšších odborných škol a významný prvek řízení celého systému vyššího odborného vzdělávání ve většině případů nemají na roli a další rozvoj sektoru vyššího odborného vzdělávání příliš jednoznačný názor. Role sektoru vyšších odborných škol zde soustřeďují více na existenci sektoru středních odborných škol a ne vždy citlivě respektují další možné vazby a možnosti vyššího odborného vzdělávání, například ve vztahu k aktivitám v rámci dalšího vzdělávání, úvahám o nabývání dílčích kvalifikací, v podpoře neprezenčních forem vzdělávání, podpoře společných programů s vysokými školami.

- Jednoznačně vyšší atraktivita vysokoškolského vzdělání. Tento prvek se projevuje i u samotných vyšších odborných škol z nichž některé přesouvají část svých kapacit do vysokoškolského sektoru v rámci spolupráce s vysokou školou na společném bakalářském programu.

- Málo využívaná prostupnost absolventů vyšších odborných škol do vysokoškolského studia. Je zde znatelný opatrný postoj vysokých škol, který je způsoben konzervativností akademického prostředí, ale také tím, že ne všechny vyšší odborné školy přistoupily na kreditní systém. Mnozí studenti se zájmem o bakalářský stupeň projdou úspěšně přijímacím řízením na vysokou školu již v průběhu studia na vyšší odborné škole a studium na vyšší odborné škole ukončí. Uznávání výsledků dosažených v rámci studia stejného oboru na vyšší odborné škole je obecně více nabízeno ze strany vysokých škol soukromých, veřejné vysoké školy jsou v tomto ohledu zdrženlivější.

- V oblasti financování si největší pozornost nezaslouží obecná výše financování, ale dlouhodobě nízká podpora z veřejných prostředků vynakládaná – v rozporu se všemi deklaracemi o nutnosti celoživotního učení – na financování neprezenčních forem studia. Ve srovnání s normativem na denní studium je na kombinovanou formu poskytováno 40% této částky a distanční studium dokonce pouhých 15%, což je suma, za níž je takovou formu studia nemožné poskytovat. Vysoké školy přitom dostávají na studenty těchto forem studia příspěvek srovnatelný s normativem pro denní studium.

- V rámci silných stránek byla akreditace programů vyššího odborného vzdělávání oceněna co do principu zajištění kvality odpovídajícímu terciárnímu vzdělávání. Ve slabých stránkách je však třeba zmínit problémy se samotným prováděním akreditačního řízení a jeho pojetím. Ty opět plynou do značné míry z nejasného zadání a postavení sektoru vyššího odborného vzdělávání, z neustálých nejasností ohledně legislativních požadavků a zmocnění, z nevyjasněného vymezení a úloh v rámci Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání, její případné skupiny a sekretariát. Diskutabilní mohou být také otázky ohledně složení Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání a možného střetu zájmů ředitelů vyšších odborných škol a zástupců jejich uskupení. Procesy akreditačního řízení nejsou příliš standardně a transparentně nastaveny.

- Rozvoji sektoru a jednotlivých škol chybí dlouhodobý rozvojový program. Ten byl již několikrát zmíněn jako nástroj řízení vývoje sektoru v dlouhodobých záměrech rozvoje vysokého školství Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy, ale vzhledem ke kompetencím ministerstva a nedostatkem finančních prostředků nebyl nikdy uveden do skutečného stavu. Určitou naději

přinášejí evropské strukturální fondy a jejich čerpání vyššími odbornými školami, přestože je toto čerpání provázáno jistými komplikacemi.

- Dlouhodobě kritizovaným problémem je také roztříštěnost sítě škol do velkého množství škol. Komplikuje jeho vnímání, ale také možnosti dalšího rozvoje. Projevuje se to v omezených možnostech organizace studia do dostatečně flexibilní a strukturované nabídky, ale také do možností odborné profilace a specializace pedagogů, kapacitě pro zapojení do mezinárodní spolupráce. V současné době čítá síť 178 vyšších odborných škol s průměrně 138 studenty na školu.

- Spojení střední odborné školy s vyšší odbornou školou – věk žáků střední odborné školy a studentů vyšší odborné školy, motivace, různé přístupy, organizace a metody práce vedou ke konfliktu středoškolského prostředí a vyšší odborné školy. Studium na vyšší odborné škole vyžaduje jiný přístup a jinou atmosféru, kterých lze v podmínkách sdílení společných prostor se střední školou velmi těžko dosáhnout. Otázkou zůstává do jaké míry je problematická koexistence střední a vyšší odborné školy z hlediska školského managementu, autonomie, ale také vnitřní kultury. Ale je třeba zároveň připomenout, že společná existence střední odborné školy a vyšší odborné školy sebou přináší také nesporné výhody např. při sdílení materiálu a kapacity, mnohým vyšším odborným školám právě střední odborná škola pomáhá přežít v podmínkách malého počtu studentů.

- Strategickému rozvoji, potřebné flexibilitě a naplnění očekávání kladených na terciární vzdělávání nevyhovuje ani postupné zužování pro činnost vyšších odborných škol. Míra jejich autonomie odpovídá díky legislativnímu zakotvení a roli krajských samospráv regionálnímu školství, nerespektuje vnímání potřeb a postupů v terciárním vzdělávání.

- Nízké zapojení vyšších odborných škol do mezinárodní spolupráce omezuje možnost rozvoje, obohacení příležitostí pro studenty i pracovníky škol a je v rozporu s obecně předpokládanými principy terciárního vzdělávání. Zhruba jedna čtvrtina vyšších odborných škol byla zapojena do programu Leonardo da Vinci, jedna třetina škol deklaruje zkušenosti s mezinárodní spoluprací. Velmi slabá aktivita je v programu Erasmus, kde se odehrává velmi podstatná část mezinárodní spolupráce na úrovni terciárního vzdělávání v rámci Evropy. Možným vysvětlením pro nízkou míru zapojení vyšších odborných škol do mezinárodní spolupráce je malá omezená kapacita škol pro takovou činnost, nákladnost působení na mezinárodní scéně pro relativně malé instituce, jazyková vybavenost učitelů a studentů.

- Za problematické můžeme označit také obecné stanovení požadavků na personální zabezpečení vyššího odborného vzdělávání. Požadavky na kvalifikaci i hodnoty a postoje učitelů jsou dány velmi obecně příslušnou legislativou týkající se pedagogických pracovníků, další upřesnění je ponecháno na školách. Pedagogické sbory vyšších odborných škol sice vyhovují legislativním požadavkům, vzhledem k nastavením pro regionální školství, ale pedagogové se jen obtížně mohou soustředit na činnost odpovídající charakteru a požadavkům terciárního vzdělávání. Vzhledem k malé kapacitě škol se patrně jen na větších školách mohou pedagogové alespoň částečně odborně profilovat, hovořit však o zastupitelnosti lze asi těžko. Pedagogové vyšších odborných škol mají jen omezenou možnost získávání akademických kvalifikací a hodnot. Učitelé vyšších odborných škol přitom musí zároveň udržovat kontakt s vývojem oboru nejen v oblasti teoretické, ale i v oblasti praktických aplikací.

- Dlouhodobá neúspěšnost či neřešení problému rozvoje sektoru vyšších odborných škol za uplynulá období se jistě negativně odrazila i na vnitřní motivaci a vyhoření lidí v sektoru. To vede k větší opatrnosti a konzervativnosti, menší ochotě přinášet nové prvky a změny. Z tohoto pohledu se jako slabá stránka jeví promarněná příležitost a oslabení kapacit mnoha zapálených a talentovaných odborníků.

- Za oslabující faktor možnosti rozvoje sektoru vyšších odborných škol můžeme také považovat neshody a nejednotné názory organizací reprezentujících různé skupiny vyšších odborných škol, zejména Asociace vyšších odborných škol a Sdružení škol vyššího odborného studia.

6.4 PŘÍLEŽITOSTI

Možné příležitosti, které by mohly alespoň částečně sektoru vyššího odborného školství otevřít prostor pro další rozvoj. Tyto příležitosti jsou postaveny na dostupných podkladech z analýz koncepčních a strategických dokumentů, analýz pracovního i vzdělávacího trhu.

- Analýza trendů na českém pracovním trhu i jeho srovnání se situací v zahraničí naznačuje, že v české společnosti je stále velký prostor pro uplatnění poměrně vysoce kvalifikovaných, spíše prakticky zaměřených absolventů terciárního vzdělávání. Podle závěrů analýz je řada profesí, v nichž typ takto kvalifikovaných pracovníků zatím chybí. Projekce vývoje počtu pracovních míst do roku 2016 očekává v následujících letech nárůst terciárního a kvaternárního sektoru hospodářství, tedy například služeb, vědecké a vzdělávací činnosti a růst kvalifikovaných duševních profesí. (zdroj MPSV)

- Pozitivní roli v dalším rozvoji sektoru terciárního vzdělávání může sehrát také případné vymezení nebo rozdělení rolí a kapacity různých institucí terciárního vzdělávání s ohledem na vývoj potřeb trhu práce a uplatňování absolventů. Takový posun je v souladu s požadavky na větší diverzitu v rámci terciárního vzdělávání.

- Možnost posunu ve vnímání přínosu a užitečnosti vyššího odborného – profesně zaměřeného terciárního vzdělávání veřejností, laickou i odbornou, včetně zaměstnavatelů. Přestože jsou mnohé indicie zájmu o absolventy takového typu vzdělání, hovoří proti společenská konzervativnost, modely kladoucí důraz na formální stránku a zdůrazňující za jedině odpovídající vysokoškolské, zejména pak magisterské vzdělání.

- V samotném prosazování změn může být také důležitá právě podpora zaměstnavatelů, spočívající v budování pozitivního vnímání, podvědomí o potřebě profesně zaměřeného sektoru vzdělávání.

- Vzhledem ke klesající demografické křivce a atraktivitě vysokoškolského vzdělání se ukazuje jako nezbytnost pro vyšší odborné vzdělávání nalezení nových cílových skupin.

- a) Věkové – zaměření se na studující při zaměstnání, na dospělé, kteří si chtějí zvýšit nebo změnit kvalifikaci.

- b) Sociální – již výše je uvedeno, že vyšší odborné školy plní roli můstku pro uchazeče z prostředí s nižší vzdělaností.

- c) Rozšíření o nabídky o programy dalšího odborného vzdělávání, kurzy.

- V případě kvalitních vyšších odborných škol je možnou příležitostí úvaha o přesunu části jejich kapacit do profesně zaměřeného bakalářského studia. V případě uznávání části studia by došlo ke zkrácení délky studia, ale také zároveň ke snížení zátěže na veřejné rozpočty.

- Důležitým impulsem by mohla být také reforma systému financování, které se bude více zaměřovat na požadavky trhu práce, posuzování uplatnitelnosti absolventů.

- V současné době by bylo nezbytným krokem, který sladí praxi s deklarovanými záměry v oblasti celoživotního vzdělávání, změnit přístup k financování neprezenčních forem vyššího odborného vzdělávání z veřejných rozpočtů a zvýšení odpovídajícího normativu, případně zavedení školného.

6. 5 RIZIKA A HROZBY

Na základě analýz, dostupných dat a názorů expertů můžeme identifikovat následující zásadní možná rizika a hrozby:

- Nepříznivý demografický vývoj s klesající populací uchazečů z řad absolventů středních škol.
- Vstup na trh práce silných ročníků absolventů magisterského studia a postupné vytlačování absolventů vyšších odborných škol pozic a profesí, pro něž jsou svým vzděláním lépe připraveni než „překvalifikovaní“ magistři.
- Rizikem je také stále se měnící ministři školství, kteří si přinášejí své koncepce školských reforem a neřeší se tak celá soustava vzdělávání s dlouhodobým výhledem.
- Rizikem je také další kvantitativní posilování kapacit vysokých škol bez kvalitativních změn ve prospěch posílení krátkých typů terciárního vzdělávání.
- Absence lídra dalšího směřování a rozvoje sektoru, nositele potřebné změny, který by byl schopen prosadit takové změny v politické rovině a přesvědčit další partnery o nezbytnosti a přínosu změn je dlouhodobým problémem sektoru. S ohledem na riziko omezeného času pro případné řešení a jeho prosazení se dopad absence podpory na politické úrovni v centru i regionech ještě zvyšuje.
- Nízká motivace ke změnám a obavy z rizika, které by tyto změny mohly přinést, zhoršují pohled na možná řešení velké části vyšších odborných škol. Motivace ke změnám a novým krokům je také závislá na způsobu financování.

Shrnutí

Na základě provedené SWOT analýzy vyplývá, že je potřeba, aby orgány státní správy – zejména Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy, samosprávy-zřizovatelé – převážně kraje, přispívaly k rozvoji vyšších odborných a napomáhaly při formulování a řešení problémů, s nimiž se celý proces směřující k vytvoření profesně zaměřeného, neuniverzitního sektoru vysokého školství střetává.

Je nutné se zaměřit na podporu takového rozvoje vyššího odborného studia, který by napomohl transformaci některých vyšších odborných škol do případného neuniverzitního vysokoškolského sektoru.

Zvýšený důraz musí být kladen také na koncepční práce v oblasti rozvoje a struktury různých úrovní a forem profesně zaměřeného terciárního vzdělávání po střední škole. Je potřeba zvážit vytvoření profesně zaměřeného vzdělání, které povede k získání relativně vysoké kvalifikace, kdy absolvent bude

vybaven teoretickým vzděláním, ale bude schopen toto vzdělání aplikovat v praxi.

Nezbytná je koordinace činnosti a rozvoje vyšších odborných škol a zprostředkování informací potřebných pro formulování jejich záměrů a plánů, propagace myšlenky vyššího odborného a neuniverzitního vysokého školství. Informovat zainteresované laické i odborné veřejnosti.

Vyšší odborné školy se musí účastnit mezinárodních i tuzemských projektů, seminářů a konferencí, a tím přispívat k trvalému zvyšování své kvality a prestiže. Management vyšších odborných škol musí podněcovat a motivovat své pedagogické pracovníky ke zvyšování kvalifikace a prohlubování odborných dovedností a znalostí.

7 . ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo na základě dostupných materiálů, zejména z databází Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, České školní inspekce a Asociace vyšších odborných škol provést analýzu současného stavu sektoru vyššího odborného vzdělávání ve vzdělávací soustavě České republiky.

Na základě podkladů, analýzy, SWOT analýzy, podkladových analýz jsem stanovila několik možných řešení, která jsou přínosná pro školský management zejména tím, že ukazují cesty, kterými by se v budoucnu vyšší odborné školy v rámci terciárního vzdělávání mohly směřovat.

Navržená řešení respektují existující koncepční materiály a strategické dokumenty, obsahují i řešení, kdy se vyšší odborné školy nebudou chtít vydat směrem do plnohodnotného začlenění do terciárního vzdělávání.

Vzhledem k tomu, že se v současné době vyšší odborné školy pohybují v meziproudu mezi středními a vysokými školami, můžeme uvažovat o bakalářském profesně zaměřeném studiu a studiu terciárně vzdělávaných diplomovaných specialistů.

Z uvedených informací a analýz vyplývá, že sektor vyššího odborného školství nutně stojí před zásadní změnou, která vyplývá z budoucího postavení vyšších odborných škol v soustavě vzdělávání České republiky.

Z výsledků zhodnocených dat je zřejmé, že je nutné, aby naše vzdělávací soustava obsahovala odborně, profesně zaměřené terciární vzdělávání, které povede k získání relativně vysoké kvalifikace opírající se o schopnost absolventa opírat se o penzum teoretického vzdělání, ale zároveň schopnost aplikovat nabytého vzdělání v praxi.

Vyšší odborné školy jsou sice plnohodnotnou součástí současné vzdělávací soustavy v České republice, ale s poměrně komplikovaným legislativním, organizačním i finančním postavením.

Na základě informací získaných pomocí SWOT analýzy by bylo vhodné respektovat situaci jednotlivých škol a oborů s ohledem na regionální podmínky.

Část vyšších odborných škol ponechat pro podporu rozvoje profesně zaměřeného terciárního vzdělávání, ale s větší návazností na bakalářské programy, zejména v oblasti uznávání předchozího vzdělávání absolventů vyšších odborných škol při přijímání a studiu na vysokých školách v podobě kreditního hodnocení. Případně transformace těchto vyšších odborných škol na profesně orientované bakalářské studium.

Vyšší odborné školy, které se touto cestou nebudou moci nebo nebudou chtít vydat, by měly být transformovány na profilaci a odbornou specializaci absolventů středoškolského odborného vzdělávání a prohloubení již nabyté kvalifikace.

Z celkového postavení vyšších odborných škol, zájmu studentů a demografického vývoje populace je zřejmé, že odkládání řešení problémů v oblasti terciárního vzdělávání je velmi rizikové a zřizovatelé budou muset v dohledné době tuto situaci řešit a to také z finančního hlediska.

Je potřeba nového pohledu na stanovení poměru pro finanční prostředky, které jsou stanoveny pro úhradu na studenta denní formy vyššího odborného vzdělávání a studenta jiné formy tohoto typu vzdělávání.

Celý proces vyžaduje vyřešení mnoha systémových otázek v oblasti legislativy, financování, právní subjektivity, řízení systému i jednotlivých škol, akreditací apod.

S ohledem na zmírnění dopadu ztráty statusu vyšší odborné školy a přeorientování se na jiné vzdělávací služby by bylo vhodné zvážit možnosti finanční podpory specializačního studia.

Celkový efekt může být finančně zajímavý s ohledem na celkové výdaje na tuto formu vzdělávání.

Mnohým absolventů středních odborných škol tato forma prohloubení kvalifikace pro budoucí pracovní uplatnění postačí a celková doba vzdělávání se zkrátí. Zároveň podpora specializačního studia absolventům středních odborných škol by mohla vést k pozitivnímu efektu při zaměstnávání absolventů středních odborných škol.

Cílovou skupinou pro vyšší odborné školy mohou být také studenti z prostředí s horším vzdělanostním zázemím. Jedná se o jedno ze zásadních témat tzv. bolognského procesu. Z pohledu vyšších odborných škol jde o důležitý prvek, který může umožnit vzdělání relativně nadaným uchazečům. Česká republika patří mezi vyspělými zeměmi k zemím, kde jsou poměrně velké nerovnosti a překážky, co se týče přístupu ke vzdělání a vlivu rodinného zázemí.

Seznam zdrojů a literatury

- 1 ALMA MATER, Praha: Pedagogická fakulta UK v Praze, 1996, ISSN 1210-0544, Ročník 6, č.1-6, 1996
- 2 BYDŽOVSKÁ, J.: *Vyšší odborné vzdělávání v České republice*. In: Sborník ze sjezdu učitelů, Brno 2000.
- 3 ČERYCH, L.: *Diverzifikace vzdělávání v České republice*. In: Aula : revue pro vysokoškolskou a vědní politiku, Praha : Centrum pro studium vysokého školství, 4/ 1997, 1/1998
- 4 ČERYCH, L.: *Diverzifikace terciárního vzdělávání*, Praha : OECD, 1997
- 5 KARPÍŠEK, M.: *Současný stav a perspektivy vyššího odborného studia*. In: Alma Mater: revue pro vysoké školy. Praha : SPN, 1996
- 6 PRŮCHA, J.: *Perspektivy ve vzdělání*, Praha : SPN, 1983. 109s.
- 7 PRŮCHA, J.: *Moderní pedagogika*, Praha : Portál, 2002, 481s., ISBN – 80-7178-631-4.
- 8 RABUŠICOVÁ, M., POL ,M.: *Vyšší odborné školy v České republice – vize a realita*. Příspěvek na konferenci ECER 98, Lublaň, 1998
- 9 Český statistický úřad. [cit. 2014- 02-25]. Dostupné na WWW: <http://www.csu.cz>
- 10 Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání. [cit. 2014 – 01-19]. Dostupné na WWW: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/vyssi-odborne-vzdelavani>
- 11 Výroční zprávy Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání. [cit. 2014-03- 31]. Dostupné na WWW: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/vyssi-odborne-vzdelavani/vyrocnizprava-akreditacni-komise-vov-za-rok-2013>
- 12 Status Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání. [cit. 2014 – 01-29]. <http://www.msmt.cz/vzdelavani/vyssi-odborne-vzdelavani/statut-akreditacni-komise-pro-vyssi-odborne-vzdelavani>
- 13 Analýza stavu vyšších odborných škol. [cit. 2013 – 12- 04]. <http://www.msmt.cz/vzdelavani/vyssi-odborne-vzdelavani>
- 14 Složení Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání. [cit. 2014 – 19-03]. <http://www.msmt.cz/vzdelavani/vyssi-odborne-vzdelavani/slozeni-akreditacni-komise-seznam-clenu>

15 *Statistické výstupy a analýzy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.* [cit. 2014 – 01- 29]. <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/statisticke-vystupy-a-analyzy>

16 *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy – Terciární vzdělávání.* [2013 – 11-30]. <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/terciarni-vzdelavani>

Seznam tabulek

Tabulka 1 Oborové složení kapacit terciárního vzdělávání v České republice

Tabulka 2 Statistika žádostí o akreditaci vzdělávacích programů vyšších odborných škol

Tabulka 3 Nejvyšší možná úplata za vyšší odborné vzdělávání v jednotlivých oborech vzdělávání vyšších odborných škol zřizovaných státem, krajem, svazkem obcí nebo obcí za školní rok

Tabulka 4 Vývoj počtu vyšších odborných škol

Tabulka 5 Počty zapsaných studentů podle formy vzdělávání (1.ročník)

Tabulka 6 Přehled počtu studentů vyšších odborných škol

Tabulka 7 Počty studentů podle oborů